

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СКЛАДОВИХ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИКЛАДЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Пермінова Л.А.,
м.Мукачево

У статті розкриваються сучасні підходи до визначення характеристики викладача вищого навчального закладу.

Ключові слова: характеристика викладача вищої школи

У сучасних умовах вища освіта стає одним із пріоритетних напрямів прогресу і конкурентоспроможності держави. Професійна підготовка викладача вищої школи, здатного швидко й ефективно адаптуватися до інновацій у соціумі, продуктивно працювати в режимі творчості, сьогодні стає запорукою якісної вищої освіти, важливим чинником її розвитку.

Система підготовки педагогічних кадрів для вищих навчальних закладів у науковому аспекті розглядалась у контексті створення вітчизняної системи ступеневої освіти (В. Андрущенко, А. Богуш, М. Степко та ін.), формування педагогічної культури викладача вищої школи (О. Гура, В. Завіна, І. Ісаєв), розвитку педагогічної майстерності (І. Зязюн, А. Кузьмінський, Б. Левківський), підготовки магістрантів до науково-дослідної діяльності (Л. Коржова, Г. Матушанський, Ю. Соляніков), використання у навчальному процесі вищої школи комп'ютерних технологій (Т. Громкова, Л. Петухова), діалогу зі студентами (Н. Журавльова), визначення педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутнього викладача вищої школи (Л. Пермінова, Р. Цокур), формування його професійного іміджу (В. Іщенко).

Зміст, організація, методи і засоби навчання, як відомо, реалізуються через особистість викладача, діяльність якого в системі вищої школи носить науково-педагогічний характер, бо студенти володіють значним практичним досвідом. Діяльність викладача може бути ефективною за умов його узагальнення та використання у своїй роботі, вивчення проблем практики, потреб слухачів, рівня їх професійних знань і умінь. Особливе місце в роботі зі студентами має зайняти дослідницький компонент, як необхідна умова інтеграції навчального і науково-дослідницького процесів.

Це дозволяє реалізувати потенціальні можливості ефективного впливу на навчально-виховний процес, зокрема, підвищити рівень знань з різних сфер педагогіки, соціології,

психології, кібернетики, інтеграція яких дає можливість вирішувати навчальні завдання, здійснювати підбір методів та форм організації навчально-виховного процесу, дозволяє викладачу вибирати або створювати авторську педагогічну технологію, встановлювати адекватний стиль стосунків, орієнтований на суб'єкт-суб'єктні відношення, розвивати децентрацію мислення.

Метою статті є обґрунтувати сучасні підходи до визначення змісту характеристики та функцій викладача вищого навчального закладу.

На думку С.Змеєва [1] доцільними є п'ять специфічних характеристик викладача (дорослого): визнає себе самостійною, самокеруючою особистістю; йому належить багатий життєвий, професійний і соціальний досвід, важливість якого як джерела навчання постійно зростає для нього і для колег; рішення життєво важливих проблем і знаходження кінцевого результату обґрунтовує своєю готовністю та спрямованістю до навчання; може і хоче реалізовувати добуті знання, уміння, навички і сформовані відповідні до діяльності якості; залежить в значній мірі у навчальній діяльності від просторових, часових, побутових, професійних, соціальних факторів (умов).

Результати опитування студентів засвідчують, що результативність навчально-пізнавальної діяльності на заняттях залежить від:

- рівня інтелекту викладача;
- умінь навчати мислити;
- теоретичної і методичної підготовки;
- умінь не замикатися в рамках навчального процесу;
- оптимістичного настрою, доброзичливості і поваги до інших тощо.

Дані експертних оцінок показують, що провідну роль в особистості викладача відіграють ті вміння, які передбачають глибоке знання предмета, вміння підбирати, адаптувати зміст навчального матеріалу залежно від потреб відповідної навчальної групи, визначати мету і завдання навчальної діяльності, реалізувати навчальний процес, контролювати його результативність тощо.

Таблиця 1.

Результати експертного опитування відносно основних вимог до особистісно-професійних якостей викладача вищої школи [5]

Основні вимоги до професійних педагогічних умінь викладача	Частка від загальної кількості (%)
Знання, вміння підбирати зміст навчального матеріалу. Уміння організувати навчальний процес. Уміння контролювати навчання.	43.8
Імідж викладача. Особистісні та педагогічні якості. Відкритість, щирість, інтелігентність, загальна культура, привабливість. Впевненість у собі. Почуття власної гідності.	42.6
Уміння відчувати аудиторію, підтримувати зворотний зв'язок, управляти увагою тих, хто навчається.	71.2
Уміння виявляти зв'язки теорії та практики	90.7
Уміння виявляти та стимулювати творчий потенціал студентів, використовуючи індивідуальний підхід.	49.8
Системність, логічність, доступність, чіткість, наочність викладання.	99.3
Доброзичливе ставлення до студентів, об'єктивність, неупередженість, вимогливість. Уміння коректно виправляти помилки.	84
Здатність до професійного вдосконалення. Уміння узагальнювати, аналізувати вдосконалення, результати діяльності для її подальшого вдосконалення. Прогресивне мислення, здатність до інновацій. Уміння адаптуватися до змін.	67.6
Уміння зацікавити.	71
Всебічний розвиток, ораторське мистецтво, гнучкість у дискусіях. Незалежність у поглядах.	44.5
Бажання навчати, передавати свої знання, ділитися досвідом.	13.7
Здатність до психоаналізу.	11.8

Оскільки успішність навчання залежить від взаємної активності тих, хто навчається і того, хто навчає, то надзвичайного значення набуває психологічна атмосфера, яка панує у середовищі навчання. Вона має всіляко сприяти і захочувати ініціативу, творчість та самостійність учасників, забезпечувати толерантність взаємин. Характер творчих суб'єкт-суб'єктних відносин вимагає розглядати процес навчання як певну цілісність, що охоплює мету, зміст, мотиваційні, операційні, комунікативні, установчі, результативні й контрольні оцінні компоненти.

Для цього викладач повинен виконувати, окрім ролі вчителя, ще й специфічну роль помічника у навчанні — фасилітатора.

Фасилітатор — це той, хто допомагає учасникам розвинути власну активність, чим значно сприяє ефективності навчання. Фасилітатор несе подвійну роль — того, хто веде за собою учасників навчання, і того, хто всіма способами сприяє, щоб учасники самі визначалися в пріоритетах свого навчання і способами досягнення мети. Успішність виконання ролі фасилітатора викладачем визначається тим, наскільки учасники через деякий час виявлятимуться здатними самостійно визначати завдання потрібні для досягнення мети навчання, і знаходити шляхи/способи їх вирішення. Як фасилітатор, викладач прагне вирішити наступні завдання:

- допомогти учасникам зрозуміти, що вони самі можуть визначити процес свого навчання та змін;
- допомогти кожному краще зрозуміти власну точку зору та думки інших учасників;
- уважно простежити процес послідовного опанування учасниками основних питань за тематикою навчання, своєчасно звернути увагу на недостатньо з'ясовані питання;
- допомогти учасникам усвідомити власні результати навчання, підтримати впевненість у власних силах, умінні індивідуально знаходити конструктивні способи вирішення завдань, розуміючи одночасно цінність колективної взаємодії, толерантності взаємин, що ведуть до позитивних довготривалих наслідків.

Викладач-фасилітатор організовує процес навчання так, щоб студенти самі цим навчанням керували. Це сприяє ефективності навчання, розширенню досвіду учнів, збільшенню можливостей його застосування на практиці. Фасилітатор допомагає учням знайти власний шлях до набуття знань та внесення змін у своє життя.

Відповідно до вимог Болонської конвенції щодо організації навчання студентів у вищій школі інноваційний метод — коучинг — відіграє значну роль у самонавчанні студентів. При такому підході мета міцніше утримується, істотно підвищується ймовірність її досягнення. Активне впровадження в систему вищої школи коучингу, на нашу думку, буде сприяти підвищенню якості освіти, оскільки у коучингу кожен учасник взаємодії є унікальною творчою особистістю, здатною самостійно вирішити багато завдань, проявляти ініціативу, робити вибір, брати на себе відповідальність і приймати рішення [4].

Разом з тим підкреслимо, що взаємодія коуча і студентів має проходити чотири взаємообумовлені етапи:

1. Постановка цілей.
2. Усвідомлення реальності.
3. Створення та пошук нових ресурсів.
4. Необхідні заходи.

На Заході парадигма коучингу як особливого стилю навчальної взаємодії народилася не раптом, а розвинулася на основі рефлексії передових підходів в галузі наставництва, бізнес-консультування, психологічного консультування і навіть психотерапії. Ця технологія допомагала людям розвиватися, освоювати нові навички та досягати великих успіхів. Особисті та корпоративні цілі ставали більше усвідомленими і узгодженими. Коучинг — це індивідуальне тренування людини для досягнення значущих для нього цілей, підвищення ефективності планування, мобілізації внутрішнього потенціалу, розвитку необхідних здібностей і навичок, освоєння передових стратегій отримання результату.

Ця методика призначена для розширення можливостей

людей, які усвідомили потребу в змінах і ставлять перед собою завдання професійного та особистісного зростання. Всі методи у коучингу спрямовані, головним чином, на те, щоб зосередити увагу людини на цілеспрямованій дії і спонукати для її виконання, отримавши від цього задоволення. Особистісний коучинг допомагає:

- визначати цілі і оптимальні кроки їх досягнення;
- підвищувати самостійність і відповідальність консультованого;
- отримувати задоволення від своєї діяльності;
- вчитися знаходити нові шляхи ефективного співробітництва;
- швидко приймати потрібні рішення у важких ситуаціях;
- погоджувати індивідуальні цілі з цілями організації;
- робити своє життя більш яскравим;
- відкривати нові можливості;
- більше заробляти і менше витрачати;
- збагачувати життя новими продуктивними особистими відносинами.

Коучинг у роботі організації являє собою безперервний процес спілкування менеджера і службовця, який сприяє як успішній діяльності компанії, так і професійному становленню співробітника в швидко змінюючихся обставинах службової діяльності.

"Суттю коучингу є розкриття потенціалу особистості для максимізації власної продуктивності та ефективності. Він більше допомагає особистості навчатися, ніж навчати» (Т. Ga11wey).

Тьюторство. У нових умовах тьютор вирішує завдання не тільки супроводу науково-дослідної діяльності студентів і магістрантів, але і пошуку умов для входження вищого навчального закладу в міжнародний освітній простір. Сьогодні під терміном «тьюторство» прийнято розуміти супровід індивідуальних освітніх програм.

Тьюторство в Європі має багатовікове коріння: воно набуло поширення в XI–XII століттях — в тому момент, коли університети, що виростили з монастирів, стали відкритими суспільними інститутами. Зокрема, приблизно, 90% занять в Оксфордському і 75% в Кембріджському університетах проводиться тьютором з одним або двома студентами. Росія і Україна в XVIII столітті прийняли німецьку модель університетів, засновану на системі кафедр і учбових програм, визначених кафедрами і обов'язковими здебільшого для студентів. На даному етапі перед фахівцями поставлено завдання розробки стандартів тьюторської діяльності, яка набула широкого поширення на всіх рівнях освіти, — від дошкільного до вищого професійного.

У найближчій перспективі, на нашу думку, у вищій навчальній системі тьютори будуть більш затребувані — у зв'язку з вимогами Болонської конвенції, побудованих на посиленні принципів варіативності, відвертості, практичної спрямованості освітніх програм. Поширення кредитно-модульної системи, розраховано на побудову індивідуальних траєкторій навчання для кожного студента на основі самостійного вибору значної частки (до 50%) курсів і модулів, надасть більше можливостей реалізувати інновації у вищому закладі.

Тьютор може розглядатися як самостійна професія і як додаткова професійна компетенція у професора, педагога додаткової освіти. Наприклад, там, де організуються профільні класи, розвивається проектна і науково-дослідна діяльність — такі фахівці необхідні.

Тьютора характеризує два рівні роботи: перший — направлений на реалізацію процесів адаптації і професіоналізації. В університетах нового типу буде потрібно другий рівень роботи тьютора — як експерта, аналітика, дослідника, управлінця у сфері нових знань і технологій.

У нових умовах тьютор вирішує завдання не тільки супроводу науково-дослідної діяльності студентів і магістрантів, але і пошуку умов для входження вищого навчального закладу в міжнародний освітній простір.

Науковцями розроблена модель тьюторської діяльності, що передбачає чотири різних позиції: тьютор-стажер, академічний тьютор, тьютор-наставник і тьютор-супервизор.

Як показав досвід, тьюторський супровід активно застосовується як для керівництва практикою студентів, так і для розвитку різних освітніх компетенцій. У цій сфері існують цікаві технології – такі, як «критичне мислення» або «подвійний щоденник» (необхідні для аналізу тексту), «розумна карта» (для ефективнішого засвоєння нового навчального матеріалу і самоосвіти). Широку популярність набуває технологія «портфоліо», яка, на думку фахівців, дозволяє не тільки якісно відстежувати процес навчання, але і супроводжувати особистісне зростання студента, стимулюючи його до досягнення успіхів не тільки в отриманні знань, але і в позааудиторній діяльності. Крім того, існують самі різні моделі взаємодії тьютора із студентами.

Література та джерела

1. Змеев С.И. Андрагогика: становление и пути развития // Педагогика. 1995. - № 2, - С.64.
2. Войтко А. І. Професійна активізація молоді на основі професійних проб : методичний посібник / А. І. Войтко, М. С. Янцур – Рівне : МПУ ДЦЗ, МОУ РДПІ, 1996. – 55 с.
3. Козырев В. Магистратура в системе высшего педагогического образования / В.Козырев, С.Сенашенко // Альма матер (Вестник высшей школы), - 1998. - № 6. – С. 13-17.
4. Паршиков Юрий. Коучинг и дистанционное обучение / Управление персоналом. - № 8, 2005. – С. 11-14.
5. Пермінова Л.А. Використання методів активного навчання дорослих. Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота». № 19. – Ужгород: Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», 2010. – С.199-203.
6. Пермінова Л.А. Развитие профессиональных умений руководителя общеобразовательной школы в системе курсовой переподготовки: Монография. / Л.А.Пермінова. – Херсон: Айлант, 2007. – 216 с.

В статті розкриваються сучасні підходи до визначення характеристик викладача вищого навчального закладу.

Ключові слова: характеристика викладача вищої школи

In the article the modern approaches to the determination of description of a teacher of a higher educational establishment have been considered.

Keywords: description of teacher of higher school.

УДК 37.018.1 (477.87) «18/19»

РОЛЬ СІМ'Ї В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ О.ДУХНОВИЧА

**Петрус Мар'яна Василівна,
м.Мукачево**

У статті розглядається проблема творчої самореалізації українського педагога О.Духновича в аспекті сімейного виховання як першорядного в арсеналі впливу на дітей. Подаються основні засади, напрями і методика виховання дітей у сім'ї.

Ключові слова: сім'я, сімейне виховання; мета і завдання, напрями, методи, засоби сімейного виховання.

Постановка проблеми. Система гуманістичних поглядів, створена педагогами, філософами та діячами культури є надбанням громадської і педагогічної думки впродовж століть. Важливе місце у розв'язанні проблеми виховання дітей і молоді належить мислителю австрійських русинів і усього українського народу Олександрові Васильовичу Духновичу (1803-1865). Натхненник нової педагогічної плеяди, корифей педагогічної думки, автор «Народної педагогії», новаторської книги, яка у значній мірі випереджала тогочасну педагогічну думку, озброювала українських вчителів та батьків прогресивною методикою навчання і виховання дітей. Це не конгломерат окремих педагогічних положень чи ідей, а аргументована і вмотивована концепція народної освіти, детальна розробка таких напрямків виховання як моральне, трудове, фізичне, статеве. Не дивлячись на їх багатогранність, теза про важливість сім'ї в арсеналі впливу на дітей займає першорядне значення і залишається вже тривалий час актуальною.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема, що

висновки. Сучасні зміни навчання у вишу вимагають від викладачів зміни психологічних установок, розширення функцій, впровадження інновацій у навчальний процес. Характеристика сучасного викладача стає більш багатогранною, де домінують такі складові: знання дидактики; навички роботи з студентами в режимі суб'єкт-суб'єктних взаємин; уміння співчувати, бути толерантними. Сучасний викладач – це педагог інноваційного типу який має бути мобільним, компетентним, комунікабельним, творчим, мати навички проведення дослідної роботи, здатний виступати у ролі фасілітатора, тьютора тощо. Безумовно, це пов'язане із якісними змінами в організації навчально-виховного процесу вишу. Тому у подальшому дослідженні нами будуть визначені методи активізації навчання студентів.

стала предметом вивчення, неодноразово порушувалася багатьма авторами. Щоправда, йдеться про загальний аналіз педагогічної діяльності вченого. Вагомим внеском у дослідження педагогічного спадку О.Духновича є праці таких авторів, як М.Алмашій, В.Гарапко, В.Гомоннай, С.Жупанин, А.Машталер, Ф.Науменко, В.Турияница та ін.

Мета статті полягає у висвітленні ключової ролі сім'ї в процесі становлення особистості у педагогічній спадщині О.Духновича.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будучи добре ознайомленим з тогочасним станом сімейного виховання, О.Духнович розкрив причини недостатньої результативності виховного процесу, розробив шляхи розв'язання цієї проблеми. Це одна з перших спроб на Україні дати продуману систему сімейного виховання.

Мету і завдання сімейного виховання просвітителів вбачав у повній відповідності із своїми педагогічними поглядами: «Батьки повинні... на користь суспільства їх призначити, словом про душевне і тілесне блаженство піклуватися» [4, с.9].

Ідеал О.Духновича – вихована людина. Він застерігав батьків, які головною метою вважали максимальне задоволення матеріальних потреб дітей. «Дай сину твоему здоровий нрав, дай ему науку, способность, трудолюбие, доброе сердце, дай ему добрую волю, и уже дал еси ему богатство».

Цікавою є думка науковця про те, що про розвиток дитини треба дбати вже тоді, коли батько і мати тільки задумали мати